

EPIDEMIOLOŠKA SITUACIJA U SRBIJI, EVROPI I SVETU U 2011.

SRBIJA

Od početka epidemije, 1985. godine, do 20. novembra 2011. godine u Republici Srbiji su registrovane **2692 osobe inficirane HIV-om**, od kojih je **1585 osoba obolelo od AIDS-a**, a **1100 HIV pozitivnih osoba je umrlo** (1018 od AIDS-a, a 82 od bolesti ili stanja koja nisu povezana sa HIV infekcijom).

Beograd je najteže pogođen HIV epidemijom, ali i najveći broj osoba se testira u Beogradu. U periodu januar-novembar 2011. godine registrovano je 99 osoba inficiranih HIV-om, od kojih je kod tri osobe HIV infekcija novootkrivena ranije (2008, 2009. i 2010. godine). U istom periodu kod 44 osobe je dijagnostikovao AIDS (sida), 22 osobe su umrle od AIDS-a.

Od 1997. godine visoko aktivna antiretrovirusna terapija (HAART) je dostupna i besplatna u Republici Srbiji, tj. svi troškovi lečenja idu na teret Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje za sve zdravstvene osiguranike kojima je lečenje indikovano. Od 2008. godine lečenje HIV infekcije je decentralizovano, odnosno realizuje se u Institutu za infektivne i tropske bolesti pri Kliničkom centru Srbije u Beogradu, u Kliničkom centru Vojvodine u Novom Sadu, Kliničkom centru u Nišu, a od 2009. godine i u Kliničkom centru u Kragujevcu. U periodu 2003–2010. godina registrovano je značajno povećanje osoba inficiranih HIV-om na lečenju kombinovanom antiretrovirusnom terapijom (sa 330 osoba krajem 2003. godine na 915 osoba krajem 2010. godine), a od 2000. godine i značajna redukcija obolevanja i umiranja od AIDS-a

Procenjuje se da oko 3500 osoba u našoj zemlji ne zna da je inficirano HIV-om, jer infekcija može dugi niz godina proticati bez ikakvih znakova i simptoma, a jedini način da se otkrije HIV infekcija je da se osoba koja je imala neki rizik testira na HIV. Naravno da bi svako testiranje na HIV trebalo da bude dobrovoljno uz obavezno savetovanje pre i posle testiranja, a u cilju pružanja pravih i stručnih informacija potrebnih klijentu da donese odluku da li je pravi trenutak za testiranje, ali i da prepozna stvarni rizik tj. rizično ponašanje koje je praktikovao ili koje i dalje upražnjava, te da isto promeni u cilju preveniranja inficiranja HIV-om u budućnosti. S druge strane, HIV pozitivne osobe mogu blagovremeno uči u program praćenja i kontrole sopstvene HIV infekcije, odnosno u program lečenja koji daje odlične rezultate, kako u svetu tako i u našoj zemlji, te je danas HIV infekcija hronično stanje sa kojim se može kvalitetno i dugo živeti, ukoliko se lečenjem kontroliše replikacija virusa.

Od 96 osoba inficiranih HIV-om novootkrivenih tokom 2011. godine, 38 osoba (40%) je iz Beograda, 28 (29%) iz Vojvodine, a trećina je iz ostalih okruga centralne Srbije (30 osoba). Registrovano je šest puta više muškaraca (83 muškarca prema 13 žena). Većina novootkrivenih HIV pozitivnih osoba je uzrasta 20–49 godina (82 osobe odnosno 86%), pri čemu je svaka treća osoba dobi 20–29 godina (32 osobe odnosno 33%). U odnosu na način transmisije kod 76 osoba HIV je prenešen nezaštićenim seksualnim odnosom (79% svih novootkrivenih HIV pozitivnih osoba), od kojih su 46 muškarci koji su prijavili rizične seksualne odnose sa drugim muškarcima. U istom periodu novoregistrovano je samo 8 HIV pozitivnih osoba (8%) među intravenskim korisnicima droge, dok za osminu novoregistrovanih slučajeva (11 osoba tj. 12%) nije prijavljen način prenosa HIV-a. Prijavljen je i jedan slučaj prenosa HIV infekcije sa majke na dete kod deteta uzrasta sedam godina.

Tokom 2011. godine svaka treća novootkrivena HIV pozitivna osoba je svoj HIV status saznala tek u terminalnom stadijumu infekcije (32 osobe tj. 33%), što ukazuje da se i pored dostupnog besplatnog i anonimnog testiranja na HIV u 22 grada u Republici Srbiji tokom cele godine značajan udeo osoba inficiranih HIV-om ne testira blagovremeno i na taj način značajno redukuje mogućnost preživljavanja, odnosno uspešnog lečenja u cilju kontrole HIV infekcije. S druge strane, tokom 2011. godine novootkriveno je 45 (47%) HIV pozitivnih osoba bez ikakvih simptoma.

Od 44 novoregistrovane osobe obolele od AIDS-a tokom 2011. godine, 38 su osobe muškog, a 6 osobe ženskog pola (odnos polova 6,3 :1). Na teritoriji Vojvodine registrovano je 15 (34%), a u Beogradu 19 slučajeva obolevanja od AIDS-a. Najviše obolelih od AIDS-a registrovano je u uzrasnoj grupi 40 i više godina (26 osoba tj. 59%), ali i kod 6 osoba uzrasta 20–29 godina (14%). Po načinu transmisije 28 osoba novoobolelih od AIDS-a (64%) je registrovano među osobama koje su inficirane HIV-om

seksualnim putem, 9 (21%) među intravenskim korisnicima droge, a kod 6 osoba (14%) način transmisije nije prijavljen.

Od registrovane 22 osobe umrle od AIDS-a zaključno sa novembrom 2011. godine četiri osobe su sa teritorije Vojvodine, dok je 14 umrlih (64%) iz Beograda. Registrovano je 18 muškaraca umrlih od AIDS-a (odnos polova je 4,5:1). Najveći broj umrlih osoba registrovan je u uzrasnoj grupi 30–49 godina (14 osoba tj. 64%). Registrovane su dve osobe umrle od AIDS-a u uzrasnoj grupi 25–29 godina. U odnosu na transmisivnu kategoriju najveći broj umrlih od AIDS-a registrovan je među osobama koje su HIV stekle nezaštićenim seksualnim kontaktom (8 osoba odnosno 36%), i u populaciji intravenskih korisnika droge (8 osoba tj. 36%). Među novoobolelima od AIDS-a 2011. godine registrovano je 11 smrtnih ishoda (50%), dok je kod 11 umrlih osoba AIDS dijagnostikovao u periodu od 1998. do 2010. godine.

EVROPA

HIV infekcija ostaje i dalje problem od društvenog interesa u regionu Evrope, imajući u vidu kontinuiranu transmisiju HIV infekcije. Tokom 2010. godine prijavljeno je 118.335 novootkrivenih slučajeva HIV infekcije u 51 od 53 zemlje u Evropi (slučajeve nisu prijavile Austrija i Lihtenštajn) sa stopom od 13,7 na 100.000 populacije. Stopa novoregistrovanih HIV pozitivnih osoba značajno varira među tri geografska regiona u Evropi, pri čemu je najviša stopa registrovana u regionu istočne Evrope (31,7 na 100.000), koja je petostruko viša nego u regionu zapadne Evrope (6,6 na 100.000), odnosno dvadeset četiri puta viša u odnosu na stopu registrovanu u centralnoj Evropi, gde se nalazi i Srbija (1,3 na 100.000).

Dve zemlje u Evropi su prijavile stopu višu od 20 novodijagnostikovanih HIV pozitivnih osoba na 100.000 stanovnika: Rusija (44,1), Ukrajina (36,4) i Estonija (27,8). Stopa viša od 10 na 100.000 populacije registrovana je u 10 zemalja: Belorusiji (11,2), Belgiji (11,0), Džordžiji (10,5), Kazahstanu (12,4), Kirgistanu (10,5), Letoniji (12,2), Moldaviji (19,7), Tadžikistanu (14,6), Uzbekistanu (13,8) i Velikoj Britaniji (10,7).

Svaka sedma osoba u Evropi (12%) kod koje je novootkrivena HIV infekcija tokom 2010. godine je bila uzrasta 15–24 godine, a 38% svih novootkrivenih HIV pozitivnih osoba su bile žene. Odnos muškog pola prema ženskom je 1,7:1.

Među 55.754 novootkrivenih HIV pozitivnih osoba u 2010. godini sa poznatim načinom transmisije (isključujući Rusiju):

- **Dominira heteroseksualna transmisija** (43%), ali kada se isključe HIV pozitivne osobe koje su poreklom iz zemalja sa generalizovanom HIV epidemijom, koje su moguće inficirane van Evrope, učešće heteroseksualne transmisije opada na 36%;
- Petina svih registrovanih slučajeva je registrovana u populaciji muškaraca koji imaju seksualne odnose sa muškarcima (20%),
- Skoro četvrtina HIV slučajeva je prijavljena u populaciji injektirajućih korisnika droga (23%),
- 1% novodijagnostikovanih HIV pozitivnih lica su deca koja su HIV infekciju dobila od majke,
- Za 12% slučajeva način zaražavanja nije prijavljen.

HIV epidemija u regionu centralne Evrope, gde se nalazi i naša zemlja, i dalje se karakteriše niskom prevalencijom i stabilnošću, premda se uočava porast seksualne transmisije (i hetero i homoseksualnog puta prenosa) u mnogim zemaljama. Skoro petina (17%) novodijagnostikovanih HIV pozitivnih osoba u 2010. godini su bili mladi uzrasta 15–24 godine, a 19% su bile osobe ženskog pola. Tokom 2010. godine u ovom regionu je registrovano 2478 novih slučajeva HIV infekcije. Distribucija u odnosu na transmisivnu grupu ukazuje da je četvrtina svih novootkrivenih slučajeva HIV infekcije (25%) stečena rizičnim heteroseksualnim kontaktom, skoro četvrtine (23%) je registrovana među muškarcima koji imaju seksualne odnose sa muškarcima, 4% u populaciji injektirajućih korisnika droga, a za 41% slučajeva nije prijavljen način prenošenja HIV-a.

Takođe, bitna karakteristika HIV epidemije u centralnoj Evropi je izrazita heterogenost dominantnog načina transmisije HIV-a. Tokom 2010. godine, heteroseksualna transmisija HIV-a je činila više od 50% kod svih novoprijavljenih slučajeva u Albaniji i Rumuniji. S druge strane, više od 50% novodijagnostikovanih HIV pozitivnih osoba je registrovano u populaciji muškaraca koji imaju seks sa

muškarcima u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji, Sloveniji, Makedoniji, Mađarskoj, Češkoj i Slovačkoj.

Stopa novootkrivenih HIV pozitivnih osoba u centralnoj Evropi u 2010. pokazuje stabilan trend (između 0,9 i 1,3 na 100.000 stanovnika) u 14 zemalja koje konzistentno prijavljuju novootkrivene slučajeve HIV infekcije od 2000. godine. Među devet zemalja koje su prijavile više od 50 slučajeva HIV infekcije u 2010, stopa je više nego udvostručna u Bugarskoj (sa 0,6 u 2004. na 2,2 u 2010), Češkoj (sa 0,7 u 2004. na 1,7 u 2010) i Mađarskoj (sa 0,7 u 2004. na 1,8 u 2010). Stopa je opala u Rumuniji (sa 1,4 u 2004. na 0,7 u 2010). Takođe, od 2004. godine trend heteroseksualne transmisije je stabilan, utrostručen je broj novootkrivenih slučajeva HIV infekcije u populaciji muškaraca koji imaju seks sa muškarcima kao i u populaciji injektirajućih korisnika droge, a smanjen je broj slučajeva vertikalne transmisije.

U 2010. godini 25 zemalja je izvestilo o broju CD4 limfocita u trenutku dijagnostikovanja HIV infekcije (22 zemlje u 2009). Ukupno, za 15.882 novodijagnostikovana slučaja HIV infekcije u 2010. je bio dostupan ovaj podatak iz 25 zemalja. Kod 31% ovih slučajeva broj CD4 limfocita je bio ispod 200, dok je kod 53% novootkrivenih HIV pozitivnih osoba broj CD4 limfocita bio ispod 350 u mililitru, što ukazuje da je značajan udeo osoba za uznapredovalom HIV infekcijom u trenutku dijagnostikovanja nosilaštava anti-HIV antitela.

Broj novodijagnostikovanih slučajeva obolevanja od AIDS-a nastavio je da pada, izuzev u regionu istočne Evrope, gde broj AIDS slučajeva raste. Stopa incidencije AIDS-a je pala sa 1,8 slučaja na 100.000 u 2004. godini na 1 slučaj na 100.000 populacije u 2010. godini u regionu Evrope.

Tokom 2010. godine prijavljeno je 7714 slučajeva obolevanja od AIDS-a u 50 od 53 zemlje u Evropi (Švedska, Monako i Rusija nisu prijavile slučajeve) sa incidencijom od 1 na 100.000 populacije (u populaciji muškaraca registrovana je incidencija od 1,7 na 100.000, a u populaciji žena 0,7 na 100.000). Stopa incidencije prijavljenih AIDS slučajeva veća od 5 na 100.000 stanovnika prijavljena je u Belorusiji (5,0), Letoniji (5,5), Džordžiji (7,8) i Moldaviji (8,1). Najviša stopa incidencije AIDS-a registrovana je u istočnoj Evropi (2,0/100.000), dvostruko niža zapadnoj Evropi (1,0/100.000), a najniža u centralnoj Evropi, gde se nalazi i Srbija, (0,3/100.000).

SVET

Prema procenama SZO i UNAIDS-a u svetu je krajem 2010. godine 34 miliona osoba živelo sa HIV-om (31,6–35,2 miliona), što je za 17% više u odnosu na 2001. godinu. Procenjena prevalencija HIV infekcije krajem 2010. godine u svetu je bila 0,8%, delimično zbog porasta broja osoba novoinficiranih HIV-om, a prevashodno zbog značajno produženog životnog veka osoba koje žive sa HIV-om, posebno u nerazvijenim i srednje razvijenim zemljama usled veće dostupnosti efektivne antiretrovirusne terapije. Procene ukazuju da je najmanje 6,6 miliona osoba u nerazvijenim i srednje razvijenim zemljama dobijalo antiretrovirusnu terapiju, što predstavlja porast za više od 1,35 miliona u odnosu na prethodnu godinu. Smatra se da je u nerazvijenim i srednje razvijenim zemljama od 14,2 miliona osoba inficiranih HIV-om u potrebi za terapijom 47% dobijalo terapiju krajem 2010, u odnosu na 39% krajem 2009.

Procenjeno je da je tokom 2010. godine 1,8 miliona ljudi umrlo od posledica HIV infekcije, što predstavlja smanjenje u odnosu na maksimalnih 2,2 miliona sredinom prošle decenije. Procene ukazuju da je preko 2,5 miliona smrtnih ishoda sprečeno u nerazvijenim i srednje razvijenim zemljama u periodu od 1995. usled dostupne antiretrovirusne terapije, pri čemu se procenjuje da je samo u 2010. oko 700.000 života spašeno.

Kao i prethodne godine, procenjeno je da je tokom 2010. godine 2,7 miliona osoba novoinficirano HIV-om, uključujući 390.000 dece. Ovo predstavlja smanjenje za 15% u odnosu na 2001. godinu, odnosno za 21% manje u odnosu na maksimum registrovan 1997. godine.

Žene čine polovinu svih osoba koje žive sa HIV-om na svetskom nivou, pri čemu je podsaharskoj Africi žene čine 59% svih HIV pozitivnih osoba, a na Karibima 53%.

Podsaharska Afrika i dalje je najteže pogođen region u svetu, pri čemu se procenjuje da je ona dom za 68% svih osoba koje žive sa HIV-om (22,9 miliona, odnosno procenjena prevalencija od 5%), premda ovde živi tek 12% svetske populacije. Samo u 2010. godini 1,9 miliona osoba je novoinficirano HIV-om (2,2 miliona 2001. godine), a 1,2 miliona lica je umrlo od AIDS-a u ovom regionu (67% svih umrlih u svetu). Epicentar HIV epidemije je u Južnoafričkoj Republici gde se procenjuje da živi 5,6 miliona osoba inficiranih HIV-om.

Karibi su drugi region posle podsaharske Afrike u kome je procenjena najviša prevalencija HIV infekcije od 0,9% (200.000 osoba živelo sa HIV-om krajem 2010. godine). Procenjeno je da je tokom 2010. godine 12.000 osoba novoinficirano HIV-om, dok je 9000 osoba umrlo od AIDS-a u ovom regionu. U regionu Azije gde živi 60% svetske populacije procene ukazuju da je 4,8 miliona osoba živelo sa HIV-om krajem 2010. godine (prevalencija HIV infekcije je 0,2%), uključujući 358.000 ljudi novoinficiranih HIV-om, što je za petinu manje u odnosu na 2001. godinu i 306.000 osoba umrlih od AIDS-a (254.000 umrlih 2001. godine).

U regionu severne Amerike procene ukazuju da je 1,3 miliona osoba živelo sa HIV-om krajem 2010. godine (prevalencija HIV infekcije je 0,6%), dok je 58.000 osoba novoinficirano HIV-om (49.000 je bilo novoinficirano 2001), a 20.000 je umrlo od AIDS-a tokom 2010. godine.

U regionu Latinske Amerike procenjuje se da je 1,5 miliona osoba živelo sa HIV-om krajem 2010. godine, odnosno procenjena prevalencija HIV infekcije je bila 0,4%. Procene ukazuju da je u ovom regionu tokom 2010. godine bilo 100.000 novoinficiranih HIV-om, a da je 67.000 osoba umrlo.

U regionu istočne Evrope i centralne Azije procenjuje se da je krajem 2010. godine 1,5 miliona ljudi živelo sa HIV-om (prevalencija HIV infekcije je 0,9%) što je trostruko više u odnosu na 2001. godinu (410.000 ljudi tj. 0,3%). Od ovog broja preko 90% osoba živi u Ruskoj Federaciji i u Ukrajini, gde je procenjena prevalencija HIV infekcije viša od 1%. Procenjuje se da je 160.000 osoba novoinficirano HIV-om u ovom regionu tokom 2010. godine, što je značajna redukcija u odnosu na 2001. godinu (210.000), Procenjenih 90.000 osoba umrlih od AIDS-a u 2010. godini u ovom regionu ukazuje na mali obuhvat antiretrovirusnom terapijom osoba koje žive sa HIV-om, odnosno više nego desetostruko je veći u odnosu na procenjenih 7800 osoba umrlih 2001. godine.

U regionu zapadne i centralne Evrope kontinuirano raste broj ljudi koji žive sa HIV-om uglavnom usled produženog životnog veka kao rezultata široko dostupne kombinovane antiretrovirusne terapije, ali i porasta novodijagnostikovanih slučajeva HIV infekcije stečene seksualnim putem u zemljama zapadne Evrope od 2002. godine. Procenjuje se da je u ovom regionu krajem 2010. godine 840.000 osoba živelo sa HIV-om (prevalencija HIV infekcije je 0,2%). To predstavlja porast za 33% u odnosu na 2001. godinu (630.000). Procenjuje se da je 30.000 osoba novoinficirano HIV-om (isto kao i 2001. godine), a da je 9900 umrlo od posledica HIV infekcije tokom 2010. godine (10.000 je umrlo 2001. godine).